

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA EDUKACJI¹⁾

z dnia 11 marca 2026 r.

w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym

Na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. a i b ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2025 r. poz. 1043, 1160 i 1837 oraz z 2026 r. poz. 187 i 203) zarządza się, co następuje:

§ 1. Określa się podstawę programową:

- 1) wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia;
- 2) kształcenia ogólnego dla:
 - a) szkoły podstawowej, stanowiącą załącznik nr 2 do rozporządzenia,
 - b) szkoły podstawowej – dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, stanowiącą załącznik nr 3 do rozporządzenia.

§ 2. Podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, określoną w załączniku nr 1 do rozporządzenia, stosuje się, począwszy od roku szkolnego 2026/2027.

§ 3. Podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, określoną w załączniku nr 1 do rozporządzenia, stosuje się także do prowadzenia wychowania przedszkolnego w ośrodkach umożliwiających dzieciom z niepełnosprawnościami sprzężonymi, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna, realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego.

¹⁾ Minister Edukacji kieruje działem administracji rządowej – oświata i wychowanie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2023 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji (Dz. U. poz. 2717).

§ 4. 1. Podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, określoną w załączniku nr 2 do rozporządzenia, stosuje się, począwszy od:

- 1) roku szkolnego 2026/2027 w klasach I i IV szkoły podstawowej, a w latach następnych również w kolejnych klasach szkoły podstawowej;
- 2) roku szkolnego 2027/2028 w klasie VIII szkoły podstawowej w zakresie przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa;
- 3) roku szkolnego 2029/2030 w semestrze I klasy VII szkoły podstawowej dla dorosłych, w którym kształcenie rozpoczyna się z dniem 1 września 2029 r. lub z dniem 1 lutego 2030 r., a w latach następnych także w kolejnej klasie i semestrach szkoły podstawowej dla dorosłych.

2. Dotychczasową podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, określoną w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, z późn. zm.²⁾), stosuje się w roku szkolnym:

- 1) 2026/2027 w klasach II, III i V–VIII szkoły podstawowej,
- 2) 2027/2028 w klasach III i VI–VIII szkoły podstawowej,
- 3) 2028/2029 w klasach VII i VIII szkoły podstawowej,
- 4) 2029/2030 w:
 - a) semestrze II klasy VII szkoły podstawowej dla dorosłych, w którym kształcenie rozpoczyna się z dniem 1 lutego 2029 r.,
 - b) klasie VIII szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej dla dorosłych,
- 5) 2030/2031 w semestrze II klasy VIII szkoły podstawowej dla dorosłych, w którym kształcenie rozpoczyna się z dniem 1 lutego 2030 r.

– z tym że w latach szkolnych 2027/2028–2029/2030 w klasie VIII szkoły podstawowej realizuje się podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej w zakresie przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa, o której mowa w ust. 1 pkt 2.

²⁾ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1679, z 2021 r. poz. 1533, z 2022 r. poz. 609 i 1717, z 2023 r. poz. 312 i 1759, z 2024 r. poz. 996 oraz z 2025 r. poz. 378 i 1052.

§ 5. Podstawę programową kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej, określoną w załączniku nr 3 do rozporządzenia, stosuje się, począwszy od roku szkolnego 2026/2027.

§ 6. Traci moc rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej w zakresie dotyczącym podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej i podstawy programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych.

§ 7. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 2026 r.

MINISTER EDUKACJI

**PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKOŁY
PODSTAWOWEJ**

Ogólne cele kształcenia i wychowania

Szkoła podstawowa wspiera wszechstronny rozwój uczniów w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wspomaga ich w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostek, jak i członków społecznej i demokratycznej wspólnoty. Kształcenie w szkole podstawowej sprzyja kształtowaniu postawy dbałości o dobro wspólne, pielęgnowania tradycji i kultury narodowej z poszanowaniem innych kultur oraz rozwija postawy patriotyczne.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) rozwijanie kompetencji fundamentalnych: językowych, matematycznych, cyfrowych i ruchowych, niezbędnych do funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych oraz w procesie uczenia się;
- 2) budowanie przez uczniów wiedzy pozwalającej rozumieć otaczający ich świat i poznawać go w procesie uczenia się na kolejnych etapach edukacyjnych;
- 3) rozwijanie kompetencji przekrojowych: poznawczych, społecznych i osobistych, pozwalających uczniom aktywnie działać w szkole i poza nią, z korzyścią dla siebie i dla wspólnego dobra;
- 4) budowanie sprawczości uczniów w procesie uczenia się i realizacji zamierzonych celów, w tym branie odpowiedzialności za własne działania i ich wpływ na siebie, innych ludzi i świat;
- 5) wprowadzanie uczniów, we współpracy z rodzicami, w świat wartości i przygotowywanie ich do dokonywania odpowiedzialnych wyborów etycznych w trosce o siebie, innych ludzi, ojczyznę i inne wspólnoty;
- 6) rozwijanie aspiracji, ciekawości i uzdolnień uczniów oraz wzmacnianie motywacji wewnętrznej w procesie uczenia się.

Działalność dydaktyczna i wychowawcza szkoły opiera się na następujących wartościach: wolność, odpowiedzialność, wspólnota, szacunek, godność, prawda, dobro, piękno, sprawiedliwość i solidarność.

W procesie uczenia się uczeń buduje i rozwija kompetencje fundamentalne, wiedzę, kompetencje przekrojowe oraz sprawczość. Tworzenie warunków do rozwijania kompetencji fundamentalnych, wiedzy, kompetencji przekrojowych i sprawczości uczniów jest wspólnym zadaniem wszystkich nauczycieli. To proces ciągły, realizowany na wszystkich etapach edukacyjnych, wszystkich przedmiotach oraz międzyprzedmiotowo.

I. Kompetencje fundamentalne

Kompetencje fundamentalne stanowią podstawę procesu edukacji. Ich opanowanie i doskonalenie stanowi warunek konieczny funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych oraz dalszego uczenia się.

Do kompetencji fundamentalnych należą:

- 1) kompetencje językowe, tj. zdolność skutecznego komunikowania się w mowie i piśmie; kompetencje te obejmują umiejętność rozumienia wypowiedzi ustnej oraz czytanego tekstu literackiego i nieliterackiego, analizowania oraz przetwarzania informacji, formułowania własnej wypowiedzi ustnej i pisemnej w sposób zrozumiały dla odbiorcy oraz dostosowany do sytuacji;
- 2) kompetencje matematyczne, tj. zdolność do rozumowania matematycznego oraz wykorzystywania pojęć i narzędzi matematyki w różnych obszarach działalności, w tym także w praktyce; kompetencje te obejmują znajomość i rozumienie pojęć, procedur oraz idei matematycznych i dokonywanie obliczeń oraz szacunków, rozumienie i przetwarzanie informacji podawanych w formie danych, procentów czy wykresów oraz umiejętność stosowania matematyki w różnych sytuacjach życiowych;
- 3) kompetencje cyfrowe, tj. zdolność celowego, skutecznego, krytycznego i odpowiedzialnego korzystania z technologii cyfrowych w uczeniu się i sprawnym funkcjonowaniu w społeczeństwie; kompetencje te obejmują stosowanie myślenia komputacyjnego (w szczególności metod informatycznych) w rozwiązywaniu problemów z różnych dziedzin oraz umiejętność pozyskiwania i analizowania informacji w środowisku cyfrowym;
- 4) kompetencje ruchowe, tj. zdolność do świadomego wykorzystywania i rozwijania własnego potencjału ruchowego jako podstawy aktywnego oraz zdrowego stylu życia; kompetencje te obejmują umiejętność planowania, podejmowania, monitorowania i oceniania aktywności fizycznej oraz kształtowania zdrowych nawyków w codziennym funkcjonowaniu.

Rozwijanie kompetencji językowych i matematycznych powinno być prowadzone zgodnie ze strategią stopniowego osiągania biegłości (ang. *mastery learning*). Kluczowym elementem tej koncepcji jest indywidualizacja procesów uczenia się i nauczania przez dostosowanie tempa i metod do potrzeb uczniów oraz bieżące monitorowanie postępów. Decyzja o przejściu do kolejnego kroku w rozwijaniu kompetencji językowych i matematycznych powinna opierać się na pewności, że uczeń opanował prostsze umiejętności na wystarczającym poziomie i jest gotowy do ich pogłębiania.

Minimalnym poziomem osiągnięć w zakresie kompetencji matematycznych i językowych dla wszystkich uczniów jest poziom wstępny. Nieosiągnięcie tego poziomu znacząco utrudnia dalszą naukę na kolejnych etapach edukacyjnych oraz skuteczne funkcjonowanie w różnych sytuacjach życia codziennego. Za docelowy poziom rozwoju kompetencji fundamentalnych dla większości uczniów w szkole podstawowej uznaje się poziom oczekiwany. Uczniowie, którzy szybko nabywają kompetencje językowe i matematyczne na poziomie wstępnym, powinni otrzymywać dodatkowe zadania wymagające głębszej i bardziej złożonej analizy. Natomiast uczniom, którzy nie rozwinęli kompetencji językowych i matematycznych na poziomie wstępnym, należy zapewnić takie wsparcie, które umożliwi im osiągnięcie tego poziomu. Opisane poniżej w tabelach poziom wstępny i oczekiwany kompetencji językowych oraz kompetencji matematycznych należy czytać łącznie z wymaganiami szczegółowymi dotyczącymi wiedzy i umiejętności w zakresie edukacji wczesnoszkolnej oraz poszczególnych zajęć edukacyjnych nauczanych w klasach IV–VIII.

Tabela nr 1. Poziom wstępny i oczekiwany kompetencji językowych
na zakończenie klasy VIII

Kompetencje językowe		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
1. Odbiór wypowiedzi (czytanie i słuchanie). Uczeń:	1) samodzielnie czyta dostosowane do swojego wieku teksty (użytkowe, informacyjne, fabularne, popularnonaukowe), o umiarkowanej złożoności językowej	1) samodzielnie czyta różnorodne teksty o urozmaiconej składni i z poszerzonym zasobem leksykalnym, również te wykraczające poza dotychczasowe

Kompetencje językowe		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
	i tematycznej, udostępniane za pomocą różnych środków przekazu; 2) znajduje w tekście różne informacje (ogólne i szczegółowe), odróżnia fakty od opinii, porównuje opinie z różnych źródeł na ten sam temat, dostrzega związki przyczynowo-skutkowe i czasowe, rozpoznaje wieloznaczność wyrazów z podstawowego zasobu leksykalnego; 3) rozpoznaje, że celem tekstu jest przekonanie do czegoś lub przekazanie informacji; 4) odczytuje sens tekstu, odnosząc go do sytuacji wykraczających poza swoje bezpośrednie doświadczenie.	doświadczenia odbiorcze; 2) analizuje tekst, znajduje w tekście informacje ukryte, porównuje treści zawarte w tekstach powiązanych ze sobą tematycznie, odróżnia w tekście informacje ważne od mniej istotnych, rozpoznaje wypowiedzi o charakterze niejednoznacznym (np. ironia, aluzja, gra słowna); 3) rozpoznaje i porównuje stanowiska i postawy nadawców różnych komunikatów; 4) odczytuje sens tekstu, wykorzystując wiedzę pozatekstową i odnosząc go do kontekstu kulturowego i społecznego poznanego w szkole.
2. Tworzenie wypowiedzi (pisanie i mówienie). Uczeń:	1) samodzielnie tworzy komunikatywne wypowiedzi (ustne i pisemne) pozwalające	1) samodzielnie tworzy rozbudowane, spójne wypowiedzi (ustne i pisemne), z jasnym

Kompetencje językowe		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
	na realizację zamierzonego celu wypowiedzi, prezentuje swoje stanowisko i uzasadnia je, podając proste argumenty; 2) rozmawia na tematy związane z zagadnieniami omawianymi w szkole, także wykraczające poza bezpośrednie doświadczenie, odnosi się do wypowiedzi rozmówców; 3) świadomie stosuje proste środki językowe.	przekazem, zgodne z wymaganiami gatunku, podejmuje polemikę lub wzmacnia stanowisko innych osób, podaje argumenty, w logiczny sposób uzasadnia swoje stanowisko; 2) swobodnie prowadzi dialog na różnorodne tematy (również abstrakcyjne), umiejętnie inicjuje, podtrzymuje i kończy rozmowę; 3) świadomie stosuje środki retoryczne dla wzmocnienia siły perswazji lub ekspresji wypowiedzi.
3. Sprawność językowa. Uczeń:	1) stosuje w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych podstawowe zasady poprawności językowej, a popełniane przez niego błędy nie wpływają na rozumienie wypowiedzi, na ogół stosuje zasady ortograficzne i interpunkcyjne	1) stosuje w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych zasady poprawności językowej, posługuje się różnorodnymi strukturami gramatycznymi, pisze poprawnie pod względem ortograficznym (również

Kompetencje językowe		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
	w zakresie reguł poznanych na zajęciach w szkole; 2) posługuje się słownictwem umożliwiającym swobodną komunikację w różnorodnych sytuacjach; 3) rozpoznaje najważniejsze konteksty komunikacyjne (np. relacje między rozmówcami, cel komunikacji) i dostosowuje do nich sposób wypowiedzania się w mowie i piśmie.	w zakresie pisowni ustalonej i wyjątków) i interpunkcyjnym; 2) posługuje się bogatym słownictwem (w tym frazeologią i terminologią przedmiotową poznaną w szkole); 3) rozpoznaje różnorodne konteksty komunikacyjne (np. okoliczności, kontekst społeczno-kulturowy poznany w szkole) i dostosowuje do nich sposób wypowiedzania się w mowie i piśmie.

Tabela nr 2. Poziom wstępny i oczekiwany kompetencji matematycznych na zakończenie klasy VIII

Kompetencje matematyczne		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
1. Używanie narzędzi matematycznych. Uczeń:	1) wykonuje proste obliczenia i rozwiązuje typowe zadania; 2) wykazuje podstawowe rozumienie własności działań na liczbach;	1) wykonuje złożone obliczenia i potrafi je uprościć, korzystając z własności działań; 2) stosuje własności figur geometrycznych do

Kompetencje matematyczne		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
	3) oblicza pola podstawowych figur płaskich i objętości podstawowych brył; 4) korzysta z prostych wzorów i procedur.	obliczania pól i objętości; 3) rozumie i interpretuje zależności między wielkościami opisywanymi za pomocą reguły lub wzoru, potrafi modyfikować wzór.
2. Korzystanie z informacji. Uczeń:	1) zbiera i interpretuje istotne informacje liczbowe z jednego źródła lub dwóch źródeł; 2) wykorzystuje dane, które są podane w tekście, tabelach lub w formie graficznej, wybiera odpowiednie informacje, wyciąga z nich proste wnioski.	zestawia informacje podane w kilku źródłach i w różnej formie oraz wyciąga wnioski z tego zestawienia.
3. Rozwiązywanie zadań. Uczeń:	1) za pomocą narzędzi matematycznych tworzy strategię rozwiązania prostego zadania, także osadzonego w kontekstach życia codziennego; 2) wykazuje podstawowe rozumienie związków między kilkoma informacjami i korzysta z nich podczas	1) buduje dobrze zaplanowane strategie prowadzące do rozwiązania także kilkuetapowego problemu; 2) wykorzystuje narzędzia i modele matematyczne do opisu i interpretacji zagadnień z różnych dziedzin oraz rozumie, jakie są ograniczenia

Kompetencje matematyczne		
kompetencje	poziom wstępny	poziom oczekiwany
	rozwiązywania zadania.	używanych modeli.
4. Rozumowanie i argumentacja. Uczeń:	opisuje sposób swojego rozumowania i podaje przynajmniej jeden matematyczny argument uzasadniający jego poprawność.	proceedzi kilkuetapowe rozumowania i przedstawia argumenty uzasadniające ich poprawność, odwołując się do wiedzy matematycznej.

II. Kompetencje przekrojowe

Kompetencje przekrojowe to zdolności do działania w różnych sytuacjach w szkole i poza nią z wykorzystaniem wiedzy, umiejętności i postaw rozwijanych w szkole. Kompetencje przekrojowe są rozwijane w ramach edukacji wczesnoszkolnej, poszczególnych przedmiotów nauczanych na II etapie edukacyjnym, międzyprzedmiotowo, a także w ramach realizacji zadań wychowawczo-profilaktycznych szkoły. Etap edukacyjny oraz specyfika poszczególnych przedmiotów wyznaczają sposób rozwijania kompetencji przekrojowych, dlatego opisane poniżej kompetencje są uwzględnione bezpośrednio w treściach nauczania – wymaganiach szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności, doświadczeniach edukacyjnych oraz warunkach i sposobie realizacji edukacji wczesnoszkolnej i poszczególnych przedmiotów nauczanych na II etapie edukacyjnym.

Do kompetencji przekrojowych należą:

1) kompetencje poznawcze, w tym:

- a) rozwiązywanie problemów, tj. zdolność poszukiwania i realizacji pomysłów, które umożliwią osiągnięcie zamierzonego celu; kompetencja ta obejmuje analizę problemu, identyfikowanie rozwiązań i ich ocenę oraz zastosowanie wybranego rozwiązania,
- b) krytyczne myślenie, tj. zdolność oceny informacji w celu wyciągania racjonalnych wniosków, unikania uproszczeń, stereotypów, błędów poznawczych, manipulacji i uprzedzeń; kompetencja ta obejmuje gromadzenie, analizę i syntezę informacji, wnioskowanie i wykorzystywanie informacji oraz rozpoznawanie manipulacji,

- c) kreatywne myślenie, tj. zdolność tworzenia nieszablonowych i wartościowych pomysłów; kompetencja ta obejmuje rozwijanie własnej ciekawości, myślenie abstrakcyjne, kreowanie pomysłów i ich udoskonalanie oraz wytrwałość twórczą;
- 2) kompetencje społeczne, w tym:
- a) współpraca, tj. zdolność do działania w grupie, która opiera się na wzajemnym szacunku, konstruktywnym podziale ról i wspólnym osiągnięciu celów; kompetencja ta obejmuje budowanie relacji wokół celów, efektywną komunikację, przyjmowanie roli dostosowanej do sytuacji, wspólne podejmowanie decyzji oraz harmonizowanie współpracy,
 - b) dbanie o innych, tj. zdolność do empatycznego dostrzegania, nazywania i wspierania realizacji potrzeb innych osób i zbiorowości; kompetencja ta obejmuje rozpoznawanie i nazywanie potrzeb innych osób, reagowanie na nie w sposób otwarty i życzliwy, budowanie relacji i dbanie o nie, podejmowanie działań na rzecz dobra wspólnego oraz dbanie o otoczenie;
- 3) kompetencje osobiste, w tym:
- a) kierowanie sobą, tj. zdolność świadomego podejmowania działań mających na celu samodoskonalenie, realizację aspiracji, systematyczne poszerzanie wiedzy i umiejętności; kompetencja ta obejmuje rozwój i uczenie się, rozwijanie samodzielności i wytrwałości, podejmowanie autorefleksji i wyciąganie wniosków oraz wzmacnianie własnej motywacji,
 - b) dbanie o siebie, tj. zdolność rozpoznawania i zaspokajania własnych potrzeb fizycznych, emocjonalnych i psychicznych, z poszanowaniem innych; kompetencja ta obejmuje troskę o zdrowie i dobre samopoczucie, rozpoznawanie, nazywanie i wyrażanie emocji, radzenie sobie ze stresem oraz wyznaczanie bezpiecznych granic w relacjach z innymi.

Nauczyciele przez planowanie działań dydaktycznych oraz szkoła przez tworzenie i realizację programu wychowawczo-profilaktycznego organizują sytuacje edukacyjne umożliwiające uczniom realizację do zakończenia procesu uczenia się w szkole podstawowej następujących wymagań w zakresie kompetencji przekrojowych.

1. Rozwiązywanie problemów:

- 1) w zakresie analizy problemu uczeń:
 - a) rozpoznaje i definiuje problem,
 - b) analizuje problem z wielu perspektyw i wykorzystuje wiedzę z różnych dziedzin,

- c) stosuje narzędzia wspomagające proces myślenia, m.in. schematy przyczynowo-skutkowe, diagramy relacji;
 - 2) w zakresie identyfikowania rozwiązań i ich oceny uczeń:
 - a) identyfikuje różne możliwe rozwiązania problemu,
 - b) dokonuje analizy możliwych rozwiązań ze względu na: zgodność z zakładanym celem, dostępność zasobów potrzebnych do ich zastosowania, potencjalne długoterminowe skutki dla różnych osób,
 - c) decyduje o wyborze rozwiązania, uwzględniając wnioski z analizy i wybrane wcześniej kryteria;
 - 3) w zakresie zastosowania wybranego rozwiązania uczeń:
 - a) planuje i organizuje działania prowadzące do realizacji wybranego rozwiązania,
 - b) wdraża wybrane rozwiązanie, monitoruje postępy i w razie potrzeby koryguje działania,
 - c) dokonuje ewaluacji wybranego rozwiązania.
2. Krytyczne myślenie:
- 1) w zakresie gromadzenia, analizy i syntezy informacji uczeń:
 - a) w różnych źródłach wyszukuje informacje wyrażone wprost i pośrednio,
 - b) analizuje informacje (w tym odróżnia dane istotne od mniej ważnych) i syntetyzuje je (łącząc elementy w uporządkowaną całość), rozpoznaje powiązania między informacjami,
 - c) dostrzega braki informacji oraz sprzeczności i wady w zbiorach danych;
 - 2) w zakresie wnioskowania i wykorzystywania informacji uczeń:
 - a) formułuje pytania i hipotezy,
 - b) na podstawie zgromadzonych informacji formułuje i porządkuje wnioski w odpowiedzi na pytania i hipotezy,
 - c) buduje różnorodną argumentację wspierającą przyjęte stanowisko i weryfikuje ją pod wpływem krytyki,
 - d) rozwija krytycyzm wobec dotychczasowych przekonań i poglądów, w tym dostrzega ograniczenia własnej wiedzy;
 - 3) w zakresie rozpoznawania manipulacji uczeń:
 - a) krytycznie analizuje źródła informacji, odnosząc się do różnych kryteriów,
 - b) rozpoznaje perswazyjny charakter komunikatu, identyfikuje poglądy, stanowisko, rolę i interes jego nadawcy,

- c) ocenia wiarygodność źródeł informacji, weryfikuje argumenty wspierające prezentowane poglądy,
- d) rozpoznaje przykłady manipulacji i reaguje na nie w sposób krytyczny i konstruktywny.

3. Kreatywne myślenie:

- 1) w zakresie rozwijania własnej ciekawości uczeń:
 - a) uważnie obserwuje rzeczywistość, formułuje nieoczywiste pytania i dociekliwie szuka na nie odpowiedzi,
 - b) rozwija zainteresowania przez pracę nad konkretnymi zagadnieniami i projektami;
- 2) w zakresie myślenia abstrakcyjnego uczeń:
 - a) posługuje się pojęciami abstrakcyjnymi, przykładowo w wypowiedziach pisemnych, dyskusjach,
 - b) analizuje złożone problemy i formułuje abstrakcyjne rozwiązania,
 - c) tworzy modele wyjaśniające skomplikowane zjawiska;
- 3) w zakresie kreowania pomysłów uczeń:
 - a) tworzy różnorodne pomysły,
 - b) testuje swoje pomysły, tworzy prototypy;
- 4) w zakresie udoskonalania pomysłów uczeń:
 - a) w procesie twórczym korzysta z istniejących pomysłów, proponując nowe i rozwijając istniejące,
 - b) modyfikuje pomysły, korzystając z informacji zwrotnej;
- 5) w zakresie wytrwałości twórczej uczeń:
 - a) utrzymuje zaangażowanie w realizację założonego celu, także w niesprzyjających okolicznościach,
 - b) radzi sobie z porażkami, które traktuje jako etapy w procesie samorozwoju.

4. Współpraca:

- 1) w zakresie budowania relacji wokół celów uczeń:
 - a) angażuje się w definiowanie i realizację celu,
 - b) bierze odpowiedzialność za własny wkład i wynik pracy grupy,
 - c) wspiera działania członków grupy i pozwala innym wesprzeć swoje działania;
- 2) w zakresie efektywnej komunikacji uczeń:
 - a) dostosowuje swoje komunikaty do potrzeb odbiorców, precyzyjnie wyraża swoje myśli w mowie i piśmie,

- b) stosuje techniki aktywnego słuchania,
 - c) buduje atmosferę sprzyjającą komunikacji w grupie;
 - 3) w zakresie przyjmowania roli dostosowanej do sytuacji uczeń:
 - a) dopasowuje swój sposób działania do grupy i wspólnego celu,
 - b) proponuje zmiany ról, gdy sytuacja tego wymaga;
 - 4) w zakresie wspólnego podejmowania decyzji uczeń:
 - a) proponuje adekwatne do sytuacji kryteria i metody podejmowania decyzji w grupie,
 - b) stosuje wybrane metody podejmowania decyzji w grupie;
 - 5) w zakresie harmonizowania współpracy uczeń:
 - a) stosuje wybrane metody rozwiązywania konfliktów w grupie (np. mediacje),
 - b) podejmuje działania, które poprawiają współpracę (np. sprzyjają włączeniu wszystkich, eliminują źródła konfliktów).
5. Dbanie o innych:
- 1) w zakresie rozpoznawania i nazywania potrzeb innych uczniów:
 - a) rozpoznaje i nazywa emocje oraz stojące za nimi potrzeby innych osób,
 - b) zauważa odmienne perspektywy innych osób, rozumie, z czego wynikają i jak wpływają na relacje;
 - 2) w zakresie reagowania na potrzeby innych uczniów:
 - a) w sposób otwarty i życzliwy odnosi się do potrzeb innych osób i grup,
 - b) dostosowuje sposób pomagania do typu relacji (przyjacielskich, klasowych, rodzinnych i w szerszych kręgach społecznych) i własnych możliwości;
 - 3) w zakresie budowania relacji i dbania o nie uczniów:
 - a) buduje trwałe relacje i przyjaźnie, podejmuje działania, które sprzyjają rozwojowi relacji koleżeńskich, przyjacielskich i rodzinnych,
 - b) zachowuje się z szacunkiem w stosunku do innych osób w różnych sytuacjach społecznych;
 - 4) w zakresie podejmowania działań na rzecz dobra wspólnego uczniów:
 - a) rozumie swój wpływ na sytuację innych osób i współodpowiedzialność za dobro wspólne,
 - b) identyfikuje, czym jest dobro wspólne w różnych sytuacjach i jakie działania można podjąć na jego rzecz,
 - c) angażuje się w działania na rzecz dobra wspólnego i zaprasza innych, aby się zaangażowali;

- 5) w zakresie dbania o otoczenie uczeń:
 - a) rozumie przyczyny i skutki wzajemnego oddziaływania na siebie ludzi i środowiska,
 - b) identyfikuje i podejmuje działania, które ograniczają negatywny wpływ człowieka na środowisko.
6. Kierowanie sobą:
 - 1) w zakresie rozwoju i uczenia się uczeń:
 - a) definiuje własne cele w zakresie rozwoju i uczenia się, dobiera skuteczne metody ich realizacji,
 - b) planuje swój rozwój i uczenie się, uwzględniając własne preferencje, modyfikuje plan, jeżeli okaże się to konieczne,
 - c) wykorzystuje wskazówki innych osób w planowaniu rozwoju i uczenia się;
 - 2) w zakresie rozwijania samodzielności i wytrwałości uczeń:
 - a) samodzielnie rozwija zainteresowania i szuka do tego okazji,
 - b) wytrwale realizuje długoterminowe przedsięwzięcia, przezwyciężając pojawiające się trudności;
 - 3) w zakresie autorefleksji i wyciągania wniosków uczeń:
 - a) rozważa możliwe skutki własnych decyzji,
 - b) dokonuje samooceny (np. ocenia efektywność własnej pracy, postępy w procesie uczenia się),
 - c) wykorzystuje wnioski z analizy własnych postępów i zasobów w planowaniu przyszłości;
 - 4) w zakresie wzmacniania motywacji uczeń:
 - a) przyjmuje informację zwrotną od innych osób, zajmuje wobec niej stanowisko,
 - b) korzysta z informacji zwrotnej otrzymywanej od innych,
 - c) samodzielnie poszukuje informacji zwrotnej.
7. Dbanie o siebie:
 - 1) w zakresie troski o zdrowie i dobre samopoczucie uczeń:
 - a) identyfikuje czynniki, które pozytywnie lub negatywnie wpływają na jego zdrowie i dobre samopoczucie,
 - b) podejmuje świadome wybory zmniejszające ryzyko zdrowotne,
 - c) rozwija nawyki dbania o siebie w codziennym życiu;
 - 2) w zakresie rozpoznawania, nazywania i wyrażania emocji uczeń:
 - a) rozpoznaje i nazywa różnorodne emocje i stojące za nimi potrzeby,

- b) dostosowuje ekspresję emocji do kontekstu społecznego i norm kulturowych,
 - c) reguluje własne emocje i zachowania w sytuacjach życia codziennego,
 - d) poszukuje pomocy instrumentalnej i emocjonalnej;
- 3) w zakresie radzenia sobie ze stresem uczeń stosuje różnorodne strategie radzenia sobie ze stresem, w tym poszukuje wsparcia innych osób;
- 4) w zakresie wyznaczania bezpiecznych granic w relacjach z innymi uczniami:
- a) definiuje własne potrzeby i granice w relacjach z innymi osobami,
 - b) broni swoich praw oraz granic w relacjach z innymi osobami w sposób dostosowany do kontekstu społecznego i norm kulturowych,
 - c) identyfikuje sytuacje, w których jest poddawany wpływom i naciskom innych osób, i potrafi im się oprzeć.

III. Sprawczość

Sprawczość to podejmowanie autonomicznych działań mających pozytywny wpływ na osobę, która je podejmuje, i inne osoby (otoczenie) oraz branie za te działania odpowiedzialności. Sprawczość jest warunkiem przejścia od zdolności do faktycznej aktywności przez autonomiczne formułowanie celów i podejmowanie działań konstruktywnie wpływających na jednostkę i jej otoczenie. Sprawczość obejmuje także aktywność ucznia w procesie uczenia się.

Ze sprawczością silnie powiązane jest:

- 1) poczucie przynależności do wspólnoty, czyli przekonanie jednostki, że jest częścią grupy, która ją akceptuje, potrzebuje jej i docenia ją oraz do której ta osoba może wnieść twórczy wkład;
- 2) nastawienie na rozwój, czyli przekonanie, że zdolności podlegają zmianom i mogą się rozwijać dzięki zaangażowaniu, wysiłkowi i wytrwałości;
- 3) przekonanie o własnej skuteczności, czyli przekonanie o swojej zdolności do wykonywania określonych zadań i osiągnięcia celów, także w niekorzystnych okolicznościach;
- 4) samoregulacja, czyli zdolność przekładania myśli na działania zmierzające do realizacji określonych celów i świadomego kierowania swoją aktywnością.

Uczniowie rozwijają swoją sprawczość w procesie uczenia się przez:

- 1) przejmowanie odpowiedzialności za proces uczenia się i podejmowanie decyzji w sprawach związanych z uczeniem się;

- 2) wykorzystywanie wiedzy i umiejętności zdobywanych w szkole do rozwiązywania problemów życia codziennego w szkole i poza szkołą;
- 3) samodzielne lub zespołowe prowadzenie obserwacji i eksperymentów;
- 4) prezentowanie własnej wiedzy i umiejętności oraz efektów swojej pracy;
- 5) dzielenie się wiedzą i umiejętnościami, w tym wzajemne uczenie się;
- 6) zaangażowanie w realizację indywidualnych lub grupowych projektów edukacyjnych;
- 7) samoocenę oraz przyjmowanie i udzielanie informacji zwrotnej;
- 8) samodzielne pogłębianie wiedzy i umiejętności;
- 9) rozwijanie zainteresowań w różnych obszarach.

Rozwijanie sprawczości uczniów w obszarze działalności wychowawczej odbywa się w szczególności przez umożliwianie uczniom:

- 1) pracy z indywidualnymi celami rozwojowymi;
- 2) aktywności w samorządzie uczniowskim (w klasie i szkole) lub radzie szkoły;
- 3) udziału w wolontariacie i innych formach zaangażowania na rzecz dobra wspólnego;
- 4) rozwijania własnych pasji i zainteresowań pozaszkolnych;
- 5) dostrzegania i (samodzielnego lub wspólnego z innymi) rozwiązywania problemów w szkole i poza szkołą;
- 6) uczestnictwa w procesach konsultacyjnych lub podejmowaniu decyzji dotyczących klasy lub szkoły.

Działalność dydaktyczna i wychowawcza szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

IV. Zadania wychowawczo-profilaktyczne szkoły

Działania wychowawcze szkoły wprowadzają uczniów w świat wartości. Wychowanie do wartości odbywa się przez codzienne szkolne doświadczenia: na zajęciach, przerwach, zajęciach pozalekcyjnych, wycieczkach, wydarzeniach i uroczystościach szkolnych oraz w kontakcie nauczyciela z uczniem. Uczniowie rozpoznają wartości w życiu szkolnym i pozaszkolnym, dokonują wyborów i przejawiają zachowania z nimi zgodne. Wychowanie do wartości wymaga:

- 1) odwoływania się do nich w treściach nauczania na różnych przedmiotach oraz w doświadczeniach uczniów;

- 2) stosowania metod nauczania i oceniania, które są z nimi spójne;
- 3) tworzenia doświadczeń, które zakładają: podmiotowość i autonomię, równość i włączenie, działanie i współdziałanie;
- 4) umożliwienia uczniom wyrażania swojego zdania, opinii, współtworzenia rzeczywistości szkolnej;
- 5) budowania kultury refleksji i dialogu, w atmosferze poszanowania dla tradycji.

Ważnym elementem wychowania do wartości jest kształtowanie postaw patriotycznych – troski o dobro ojczyzny, poszanowanie jej historii, tradycji i kultury oraz gotowość do działania na rzecz wspólnoty narodowej. Szkoła inspiruje uczniów do poznawania swojego dziedzictwa, budowania więzi z lokalną, narodową i ogólnoludzką wspólnotą, odczuwania dumy z bycia Polakiem i Europejczykiem oraz szacunku do innych.

Kluczowe jest wspieranie uczniów w podejmowaniu decyzji, wyrażaniu własnych potrzeb i opinii oraz w dokonywaniu wyborów dostosowanych do ich możliwości. Wychowanie szkolne uwzględnia w równym stopniu podmiotowość ucznia, jego potrzeby i dobrostan oraz odpowiedzialność za wspólnotę, której uczeń jest częścią, i troskę o jej dobro.

Działania wychowawcze szkoły wzmacniają sprawczość uczniów, o ile kształtują postawy proaktywne oraz pokazują, że indywidualny i zbiorowy głos ma znaczenie. Najważniejsze sposoby rozwijania sprawczości to:

- 1) rozwijanie samoregulacji, czemu sprzyja: indywidualizacja podejścia do uczniów, nauczanie oparte na doświadczeniu i działaniu, wiązanie nauki z potrzebami uczniów oraz wyzwaniami świata;
- 2) rozwijanie przekonania o własnej skuteczności, co odbywa się przez: wspieranie uczniów w wyznaczaniu celów edukacyjnych i ich osiąganiu, wzmacnianie ich odpowiedzialności i decyzyjności w nauce i codziennym życiu klasy i szkoły;
- 3) rozwijanie nastawienia na rozwój, co wymaga: kształtowania przekonania „jeszcze nie umiem, ale dalej się uczę”, kultury prób i błędów, kultury wsparcia i współpracy, a nie rywalizacji;
- 4) rozwijanie poczucia przynależności do wspólnoty, co odbywa się w szczególności przez: wzmacnianie i celebrowanie więzi, tradycji i szkolnych rytuałów, docenianie różnorodności, budowanie relacji opartych na zaufaniu, a nie kontroli.

Działania wychowawcze mają szczególne znaczenie dla rozwoju kompetencji społecznych.

Służą temu takie formy, jak wspólna praca na zajęciach, projekty edukacyjne i akcje społeczne, wolontariat, a także działania samorządu uczniowskiego, w tym udział w podejmowaniu decyzji dotyczących życia klasy i szkoły oraz współorganizowanie aktywności i wydarzeń szkolnych i lokalnych.

Proces wychowania wspiera także rozwój kompetencji osobistych, w tym kierowania sobą i dbania o siebie. Szczególnie istotne w tym kontekście jest podmiotowe traktowanie ucznia, wzmacnianie poczucia, że jego dobrostan i potrzeby są brane pod uwagę oraz że może liczyć na wsparcie, gdy przejmuje odpowiedzialność za własną naukę i aktywność społeczną. Nauczyciele tworzą warunki do pracy i refleksji nad postępami, trudnościami i sposobami ich przezwyciężenia.

Działalność wychowawcza szkoły obejmuje także szeroki zakres działań na rzecz wsparcia uczniów w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i grupowym, prowadzonych zawsze z poszanowaniem praw ucznia. W wymiarze indywidualnym uczniowie są wspierani przez nauczycieli i wychowawców w rozwijaniu swoich kompetencji i wprowadzaniu w życie osobistych celów. W wymiarze grupowym nauczyciele podejmują działania, które budują więź i wspólnotę klasową i szkolną. Nauczyciele i wychowawcy dostosowują zakres wsparcia do indywidualnych potrzeb uczniów, uwzględniając ich wiek i etap rozwoju, a stopień zaangażowania dorosłych oraz sposób realizacji działań jest dostosowany do możliwości rozwojowych uczniów.

Istotnym elementem procesu wychowawczego jest także monitorowanie postępów uczniów przez wszystkich nauczycieli. Regularne informowanie o postępach oraz docenianie wysiłku uczniów sprzyja ich dalszemu rozwojowi. Monitorowanie postępów uczniów obejmuje także autorefleksję oraz informację zwrotną ze strony nauczycieli i rówieśników.

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do stopniowego przejmowania odpowiedzialności za swój własny rozwój. W toku pracy z nauczycielem – wychowawcą zarówno w formie zorganizowanych zajęć, jak i w ramach bieżącego kontaktu uczeń uzyskuje wsparcie w zakresie rozpoznawania swoich mocnych stron, nazywania własnych aspiracji i definiowania swoich celów rozwojowych, w tym w zakresie kompetencji osobistych, społecznych oraz sprawczości. Nauczyciel – wychowawca pomaga uczniowi w ich określeniu i zaplanowaniu ich realizacji w czasie zajęć oraz poza nimi.

W szkole podstawowej uczniowie potrzebują wsparcia ze strony nauczyciela w planowaniu własnego rozwoju, wskazywaniu celów oraz ich realizacji. Proces ten wymaga współpracy ze środowiskiem domowym. Szkoła stopniowo przygotowuje uczniów do samodzielnego kierowania własnym rozwojem, tak aby na kolejnych etapach edukacyjnych przejmowali coraz większą odpowiedzialność za swój rozwój, ucząc się planowania, podejmowania decyzji i działań oraz refleksji.

W trakcie zajęć z wychowawcą nauczyciel uwzględnia m.in. poniższe zagadnienia:

- 1) tworzenie dobrych relacji w różnych społecznościach i przygotowanie do pełnienia różnych ról, w tym w rodzinie;
- 2) budowanie własnego światopoglądu, wewnętrznego systemu wartości i sądów etycznych;
- 3) rozwiązywanie konfliktów i zapobieganie sytuacjom konfliktowym;
- 4) rozpoznawanie zachowań ryzykownych i wykorzystywanie strategii ich unikania;
- 5) podejmowanie refleksji na temat własnej roli w różnych wspólnotach;
- 6) kształtowanie kompetencji społecznych i rozwijanie uważności na potrzeby różnych osób i grup;
- 7) kształtowanie kompetencji osobistych i rozwijanie własnej sprawczości;
- 8) bezpieczne zachowanie się w sytuacjach zagrożeń występujących w czasie pokoju i w czasie wojny;
- 9) udzielanie pierwszej pomocy;
- 10) kształtowanie odpowiedzialności za swoje działania, grupę, klasę, szkołę, wspólnotę lokalną i ojczyznę;
- 11) podejmowanie refleksji o sobie jako człowieku uczącym się;
- 12) planowanie własnego rozwoju rozumianego jako proces trwający przez całe życie.

V. Warunki i sposób realizacji

Realizacja ogólnych celów kształcenia i wychowania oraz treści nauczania – wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności wymaga uwzględnienia w procesie kształcenia i wychowania poniższych warunków i priorytetów.

1. Wszechstronny rozwój – doświadczenie szkolne powinno wspierać wszechstronny rozwój każdego ucznia w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej, a szkoła i nauczyciele pomagają w odkrywaniu i rozwijaniu uzdolnień uczniów.
2. Aktywność poznawcza – uczniowie są podmiotami procesu uczenia się, a ich udział w jego planowaniu, aktywność poznawcza i zaangażowanie, w tym uczenie się w działaniu

i aktywność w interakcjach społecznych, są kluczowymi czynnikami sprzyjającymi uczeniu się.

3. Wychowanie – jest obok kształcenia równoprawnym elementem funkcjonowania szkoły i zadaniem wszystkich nauczycieli, szczególnie w zakresie wprowadzania w świat wartości, rozwijania kompetencji społecznych i osobistych oraz sprawczości.
4. Dobrostan – szkoła dąży do zapewnienia dobrostanu wszystkich uczniów i traktuje go jako warunek skutecznego uczenia się i harmonijnego rozwoju.
5. Przestrzeń edukacyjna – nauczyciele w przemyślany sposób kształtują przestrzeń klasy i szkoły, tak aby sprzyjała uczeniu się oraz dobrostanowi uczniów; wykorzystują także otoczenie szkoły jako miejsce działań edukacyjnych.
6. Edukacja włączająca – szkoła uwzględnia zróżnicowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne uczniów, zapewnia indywidualizację procesu kształcenia oraz umożliwia monitorowanie i systematyczne wsparcie ich rozwoju, z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego w edukacji oraz racjonalnych usprawnień.
7. Metody nauczania – proces uczenia się i nauczania wymaga stosowania zróżnicowanych metod nauczania, form i środków o uznanych podstawach naukowych, dostosowanych do celów edukacyjnych oraz potrzeb uczniów; dobór metod, w zgodzie z aktualną wiedzą, to obszar autonomii nauczycieli.
8. Wykorzystywanie wiedzy – szkoła stwarza uczniom warunki pozwalające na praktyczne wykorzystanie zdobywanej wiedzy i umiejętności oraz zastosowanie ich poza szkołą.
9. Wspólnota – szkoła wykorzystuje społeczny charakter uczenia się; proces edukacyjny zakłada budowanie wspólnoty uczącej się i wspólnoty społecznej przez równoważenie celów indywidualnych i dobra wspólnego.
10. Rodzina – w procesie uczenia się istotna jest spójność oddziaływań szkoły i środowiska rodzinnego osiągnięta dzięki partnerskiej współpracy; rodzina współuczestniczy w procesie uczenia się dzieci, a szkoła kształtuje ten proces profesjonalnie i zapewnia niezbędną pomoc rodzinie w jej działaniach wychowawczych oraz opiekuńczych.
11. Interdyscyplinarność i relacje ze światem zewnętrznym – proces uczenia się ma charakter interdyscyplinarny i zachowuje ścisły związek ze środowiskiem zewnętrznym jako naturalnym kontekstem budowania wiedzy, kompetencji i sprawczości uczniów oraz ich wykorzystania.

Kształcenie w szkole podstawowej jest podzielone na dwa etapy edukacyjne.

Na I etapie edukacyjnym (klasy I–III szkoły podstawowej) edukacja jest prowadzona w postaci kształcenia zintegrowanego. Na II etapie edukacyjnym (klasy IV–VIII szkoły podstawowej) są realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) język łaciński;
- 5) muzyka;
- 6) plastyka;
- 7) historia;
- 8) edukacja obywatelska;
- 9) przyroda;
- 10) geografia;
- 11) biologia;
- 12) chemia;
- 13) fizyka;
- 14) matematyka;
- 15) informatyka;
- 16) zajęcia praktyczno-techniczne;
- 17) wychowanie fizyczne;
- 18) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 19) edukacja zdrowotna²⁾;
- 20) etyka;
- 21) język mniejszości narodowej lub etnicznej³⁾;
- 22) język regionalny – język kaszubski³⁾.

Opis wymagań szczegółowych odnoszących się do wiedzy i umiejętności zdobytych przez ucznia szkoły podstawowej jest przedstawiony w języku efektów uczenia się zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji, o której mowa w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym

²⁾ Sposób nauczania przedmiotu edukacja zdrowotna określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 2022 r. poz. 1575).

³⁾ Zajęcia język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz zajęcia język regionalny – język kaszubski są realizowane w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2025 r. poz. 881 i 1019 oraz z 2026 r. poz. 203).

Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 1606).

W przypadku wybranych przedmiotów niektóre treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności zostały oznaczone jako moduły tematyczne, tj.:

- 1) moduł bezpieczeństwo i obrona – w przypadku edukacji wczesnoszkolnej, zajęć praktyczno-technicznych oraz zajęć z wychowania fizycznego;
- 2) moduł medialny – w przypadku zajęć z języka polskiego, informatyki, geografii i edukacji obywatelskiej oraz zajęć praktyczno-technicznych;
- 3) moduł filozoficzny – w przypadku zajęć z języka polskiego i historii;
- 4) moduł ekonomiczno-finansowy – w przypadku edukacji wczesnoszkolnej, zajęć praktyczno-technicznych oraz zajęć z matematyki, geografii i edukacji obywatelskiej;
- 5) moduł klimatyczny – w przypadku zajęć z przyrody, geografii, biologii, chemii, fizyki i edukacji zdrowotnej oraz zajęć praktyczno-technicznych;
- 6) moduł kultura – w przypadku edukacji wczesnoszkolnej oraz zajęć z języka polskiego, historii, plastyki i muzyki.

Moduły tematyczne dotyczą konkretnych zjawisk o charakterze interdyscyplinarnym i mają na celu integrowanie wiedzy i umiejętności z różnych przedmiotów wokół istotnych zagadnień i problemów.

W przypadku części przedmiotów uwzględniono także wymagania do wyboru nauczyciela.

GEOGRAFIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Korzystanie z różnych źródeł informacji, w tym map, aplikacji geograficznych systemów informacyjnych (GIS), fotografii, zdjęć lotniczych i satelitarnych, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych, wraz z ocenianiem ich przydatności, oraz stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych.
2. Rozumienie i wyjaśnianie przyczyn przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego zróżnicowania Polski i świata.
3. Identyfikowanie relacji oraz współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego zachodzących w skalach lokalnej, regionalnej i globalnej.
4. Rozumienie i wyjaśnianie prawidłowości dotyczących zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym.

5. Rozpoznawanie i ocenianie efektów działalności człowieka w środowisku geograficznym oraz poszukiwanie rozwiązań redukujących ich niepożądane skutki, ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatycznych.
6. Rozbudzanie ciekawości świata, wrażliwości i uważności na piękno krajobrazu oraz umiejętności oceny znaczenia środowiska geograficznego, skutkujących postawą odpowiedzialności za przestrzeń otaczającą ucznia.
7. Wykorzystywanie wiedzy i umiejętności geograficznych do rozwiązywania problemów z życia codziennego oraz analizy zjawisk zachodzących w otoczeniu.

Geografia jest przedmiotem interdyscyplinarnym, kształtującym ciekawość świata i poczucie odpowiedzialności za zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym i społeczno-gospodarczym. Prowadzi uczniów do poznania, zrozumienia i wyjaśniania złożoności środowiska geograficznego, dzięki czemu wyposaża ich w kompetencje umożliwiające racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska. Zapewnia uczniom warunki do stawiania pytań „dlaczego?” i „w jaki sposób?”, co sprzyja rozwojowi krytycznego myślenia oraz podejmowaniu przez nich sprawczych działań w środowisku geograficznym. Dotyczy to zwłaszcza reagowania na sytuacje kryzysowe – związane ze stanem środowiska, jakością życia, sytuacją społeczno-gospodarczą i geopolityczną – przez działania partycypacyjne, podejmowane w imię wartości takich jak prawda, dobro i piękno. Geografia buduje nie tylko wiedzę o świecie, ale także postawy obywatelskie, dzięki czemu przygotowuje uczniów do aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Geografia zapewnia uczniom zrozumienie środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego w ujęciu relacyjnym oraz czyni ich gotowymi do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym. Ważnym wyróżnikiem przedmiotu są zajęcia terenowe, realizowane w najbliższej okolicy, które sprzyjają kształtowaniu u uczniów uważności, wrażliwości i odpowiedzialności.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Wymagania szczegółowe podzielono na osiem działów. Kolejność działów i zawartych w nich wymagań szczegółowych jest przemyślana oraz wynika z przyjętych kryteriów filozoficznych, psychologicznych i dydaktycznych, przy czym kolejność realizacji działów zależy od decyzji nauczyciela. Dobór i układ wymagań szczegółowych ma charakter problemowo-kompleksowy. Sprzyja on poznaniu problemów współczesnego świata pod względem przyrodniczym,

społeczno-demograficznym, ekonomicznym i kulturowym, co skutkuje postawą zaangażowania się uczniów w działania w kraju i we własnym regionie.

Dodatkowo wybrane wymagania szczegółowe zostały oznaczone jako należące do modułów: ekonomiczno-finansowy, medialny i klimatyczny. Ponadto w poszczególnych działach przewidziano wymagania do wyboru, które nauczyciel wybiera do realizacji z klasą, tj. przynajmniej jedno wymaganie w ramach danego działu.

1. Mała ojczyzna – zagospodarowanie przestrzeni i działalność człowieka. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie swojego regionu, wskazuje główne cechy jego środowiska geograficznego oraz identyfikuje zależności między elementami przyrodniczymi a działalnością człowieka;
- 2) obserwuje w terenie cechy miejscowości zamieszkania, identyfikuje dominanty krajobrazowe w swojej okolicy oraz proponuje działania służące zachowaniu i promowaniu ich walorów;
- 3) na podstawie swoich obserwacji w terenie oraz analizy dawnych map i innych źródeł informacji przedstawia zmiany w zagospodarowaniu miejsca zamieszkania – wsi, miasta, dzielnicy miasta;
- 4) projektuje zagospodarowanie fragmentu małej ojczyzny, z uwzględnieniem zachowania ładu i harmonii oraz potrzeb mieszkańców i dbałości o stan środowiska.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) na podstawie materiałów źródłowych i swoich obserwacji w terenie podejmuje dyskusję o antropogenicznym przekształceniu środowiska przyrodniczego w miejscu zamieszkania;
- 2) dyskutuje o wpływie dostępności usług i infrastruktury na jakość życia różnych grup społecznych w miejscu zamieszkania;
- 3) analizuje zagospodarowanie przestrzenne i kierunki rozwoju przestrzennego swojego miejsca zamieszkania oraz formułuje propozycje działań lub rozwiązań sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi tego obszaru – moduł klimatyczny.

2. Położenie Polski i jego konsekwencje. Uczeń:

- 1) opisuje przebieg granic Polski na podstawie map, zdjęć satelitarnych i innych źródeł informacji;

- 2) wymienia główne czynniki kształtujące klimat Polski oraz wyjaśnia – na podstawie danych z wybranych stacji meteorologicznych – dlaczego klimat Polski jest klasyfikowany jako umiarkowany ciepły przejściowy;
- 3) przedstawia przyczyny zróżnicowania rzeźby terenu Polski oraz wyjaśnia jego wpływ na krajobraz, sieć wodną, osadnictwo i działalność gospodarczą;
- 4) identyfikuje źródła zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego w kontekście wybranych cech jego środowiska oraz uzasadnia potrzebę współpracy krajów nadbałtyckich w celu racjonalnego gospodarowania zasobami Morza Bałtyckiego;
- 5) ocenia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze konsekwencje położenia Polski;
- 6) odczytuje współrzędne geograficzne wybranych punktów na mapie, oblicza czas słoneczny oraz wyjaśnia różnice między czasem strefowym a czasem urzędowym na przykładzie krajów europejskich, w tym sąsiadów Polski.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) omawia położenie Polski na tle trzech głównych jednostek geologiczno-tektonicznych Europy oraz ocenia jego wpływ na warunki sejsmiczne obszaru naszego kraju;
- 2) wyszukuje przykłady i ocenia efekty lokalnej współpracy transgranicznej Polski w ramach struktur Unii Europejskiej;
- 3) uzasadnia potrzebę współpracy z Polonią oraz wyszukuje informacje o wybranych wydarzeniach lub inicjatywach polonijnych.

3. Przemiany społeczne w Polsce. Uczeń:

- 1) analizuje dynamikę zmian liczby ludności i przemiany w strukturze wieku ludności Polski oraz miejscowości zamieszkania;
- 2) stosuje mapy statystyczne do analizy przyczyn i skutków migracji wewnętrznych oraz do identyfikowania przyczyn zróżnicowania gęstości zaludnienia w Polsce, z uwzględnieniem obszarów wyludniających się i obszarów, w których rośnie koncentracja ludności;
- 3) na podstawie danych statystycznych dostrzega zmiany struktury narodowościowo-etnicznej i wyznaniowej Polski, wyjaśnia ich przyczyny oraz szuka przykładów tych procesów w swoim najbliższym otoczeniu lub w regionie;
- 4) charakteryzuje ewolucję przyczyn, rodzajów oraz skutków migracji zewnętrznych w Polsce, zauważa ich przykłady w swoim otoczeniu, przyjmując postawę szacunku i otwartości wobec osób odmiennych kulturowo;

- 5) przedstawia zmiany funkcji i struktury przestrzennej miast oraz ocenia efekty transformacji miast przemysłowych w Polsce;
- 6) identyfikuje zmiany na rynku pracy wynikające z uwarunkowań demograficznych, gospodarczych i technologicznych – moduł ekonomiczno-finansowy.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) wyszukuje dane o strukturze wieku i płci ludności wybranego obszaru oraz wykonuje w arkuszu kalkulacyjnym piramidę wieku i płci;
- 2) wyszukuje dane o sytuacji demograficznej wybranego obszaru oraz wykonuje mapę statystyczną (kartogram lub kartodiagram) w aplikacji GIS, edytorze graficznym, arkuszu kalkulacyjnym lub korzystając z wybranego geoportalu;
- 3) na wybranych przykładach przedstawia przyczyny i skutki wykluczenia transportowego i cyfrowego;
- 4) przewiduje konsekwencje senioralizacji i depopulacji dla rozwoju gospodarczego i jakości życia – moduł ekonomiczno-finansowy.

4. Przemiany gospodarcze w Polsce na tle Europy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju swojego regionu lub miejscowości zamieszkania, Polski i innych krajów Europy – moduł ekonomiczno-finansowy;
- 2) analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rolnictwo w Polsce i jego przemiany oraz wyszukuje informacje o zmianach w przestrzennym zróżnicowaniu głównych upraw roślin i chowu zwierząt w Polsce;
- 3) charakteryzuje zmiany w strukturze przemysłu Polski oraz wyszukuje przejawy podnoszenia jego konkurencyjności na rynkach światowych – moduł ekonomiczno-finansowy;
- 4) przedstawia zmiany w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce oraz wyzwania związane z transformacją energetyczną – moduł klimatyczny;
- 5) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie poszczególnych działów usług, w tym transportu, w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski – moduł ekonomiczno-finansowy;
- 6) wyjaśnia zmiany kierunków i struktury towarowej handlu zagranicznego Polski.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ przynależności Polski do Unii Europejskiej na funkcjonowanie sektorów rolnictwa, przemysłu i usług – moduł ekonomiczno-finansowy;

- 2) wyszukuje i przedstawia informacje o wielkości i strukturze przeładunków w portach morskich w Polsce;
 - 3) wyjaśnia znaczenie przemysłu i usług zaawansowanych technologii w rozwoju gospodarczym Polski i Europy na przykładach wybranych przedsiębiorstw – moduł ekonomiczno-finansowy;
 - 4) wyjaśnia różnice gospodarcze między regionami Polski oraz wykazuje wpływ innowacyjności i przedsiębiorczości na ich gospodarkę – moduł ekonomiczno-finansowy.
5. Przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i kulturowe zróżnicowanie świata – na wybranych przykładach. Uczeń:
- 1) wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce;
 - 2) wykazuje wpływ środowiska przyrodniczego Sahelu na gospodarkę i na warunki życia jego mieszkańców;
 - 3) porównuje środowisko przyrodnicze i zróżnicowanie kulturowe Indii, Indonezji i Japonii oraz wykazuje ich wpływ na gospodarkę;
 - 4) charakteryzuje kraje położone nad Zatoką Perską pod względem cech kulturowych oraz wykazuje związek poziomu rozwoju gospodarczego tych krajów z eksploatacją zasobów surowców energetycznych;
 - 5) na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Francji przedstawia przyczyny rozwoju technopolii oraz wyjaśnia ich znaczenie w gospodarce opartej na wiedzy;
 - 6) wyjaśnia zmiany znaczenia Stanów Zjednoczonych i Chin w gospodarce światowej;
 - 7) identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a skutkami jej wylesiania – moduł klimatyczny;
 - 8) przedstawia rozmieszczenie ludności i cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych;
 - 9) porównuje środowisko geograficzne Arktyki i Antarktydy.
- Wymagania do wyboru. Uczeń:
- 1) porównuje rolnictwo wybranych krajów Ameryki Północnej i Ameryki Południowej;
 - 2) identyfikuje działy gospodarki stanowiące podstawę rozwoju w wybranych krajach Europy i Afryki.
6. Geozagrożenia i globalne zmiany środowiskowe. Uczeń:

- 1) na podstawie map, wyników analiz w aplikacjach GIS i innych źródeł informacji wskazuje obszary występowania geozagrożeń hydrometeorologicznych oraz geologicznych na świecie i w Polsce – moduł klimatyczny;
- 2) analizuje przyrodnicze i antropogeniczne uwarunkowania zmiany klimatu w skalach lokalnej, regionalnej i globalnej oraz formułuje hipotezy dotyczące ich skutków – moduł klimatyczny;
- 3) dyskutuje o przyczynach i skutkach zmian środowiskowych, w tym pustoszczenia, deforestacji, zaniku pokrywy lodowej, podnoszenia się poziomu oceanów – moduł klimatyczny;
- 4) proponuje sposoby przystosowywania się społeczeństwa do życia w obliczu zmiany klimatu lub występowania klęsk żywiołowych – moduł klimatyczny;
- 5) ocenia ryzyko występowania geozagrożeń w miejscu zamieszkania lub na trasie planowanej podróży – moduł klimatyczny.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) na wybranych przykładach z obszaru Polski wykazuje związek niedoboru wody z cechami środowiska przyrodniczego lub z jego antropogenicznym przekształceniem – moduł klimatyczny;
- 2) wyjaśnia wpływ ekstremalnych opadów i zmian pokrywy śnieżnej na stan wody w rzekach Europy, żeglugę śródlądową, produkcję rolną i produkcję energii elektrycznej – moduł klimatyczny.

7. Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie oraz identyfikuje obszary wyludniające się i obszary, w których rośnie koncentracja ludności;
- 2) przedstawia przyczyny i skutki migracji ludności na świecie ze szczególnym uwzględnieniem migracji ekonomicznych, politycznych i klimatycznych – moduł klimatyczny;
- 3) na przykładzie wybranych metropolii świata analizuje wyzwania związane z rozwojem przestrzennym miast oraz ocenia dysproporcje w warunkach życia ich mieszkańców;
- 4) przedstawia nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego świata oraz ocenia działania społeczności międzynarodowej wspierające kraje o niższym poziomie

rozwoju w przeciwdziałaniu problemom społecznym – moduł ekonomiczno-finansowy;

- 5) wskazuje na mapie świata kraje toczące spory terytorialne oraz identyfikuje przyczyny i skutki wybranych konfliktów zbrojnych.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) wyszukuje przykłady przekazów medialnych o konfliktach zbrojnych na świecie oraz argumentuje, jak te przekazy wpływają na postrzeganie konfliktów – moduł medialny;
- 2) analizuje i ocenia przykłady działań społeczności międzynarodowej mających na celu rozwiązywanie konfliktów zbrojnych na świecie;
- 3) ocenia wpływ globalnych procesów ekonomicznych na środowisko przyrodnicze i społeczeństwa krajów na wybranych przykładach – moduł ekonomiczno-finansowy.

8. Turystyka w Polsce i na świecie. Uczeń:

- 1) charakteryzuje walory turystyczne Polski i znaczenie usług turystycznych w rozwoju społeczno-gospodarczym swojego regionu i innych wybranych regionów, a także zagrożenie dla środowiska geograficznego z tym związane;
- 2) na wybranym przykładzie z obszaru Polski (trasy wycieczki lub szlaku turystycznego) wykazuje związek atrakcyjności turystycznej z warunkami przyrodniczymi lub z dziedzictwem kultury;
- 3) na przykładzie krajów sąsiadujących z Polską i innych wybranych krajów Europy wyjaśnia przyczyny różnic w wielkości ruchu turystycznego między Polską a innymi krajami;
- 4) na przykładach ze świata wykazuje wpływ turystyki na gospodarkę lokalną oraz wyjaśnia, dlaczego turystyka może stanowić zagrożenie dla środowiska geograficznego i miejscowych społeczności – moduł klimatyczny;
- 5) dyskutuje nad korzyściami i kosztami wynikającymi z masowego ruchu turystycznego, z uwzględnieniem zasad zrównoważonej turystyki i możliwości ich stosowania podczas podróży – moduł klimatyczny.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

- 1) na podstawie map, opisów tras i innych źródeł informacji (na przykładzie Alp lub Himalajów) przedstawia przygotowania do uprawiania turystyki wysokogórskiej;
- 2) na podstawie map, opisów tras żeglugi i innych źródeł informacji porównuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wybrzeży Szwecji i Włoch;

- 3) ocenia atrakcyjność turystyczną wybranego kraju pozaeuropejskiego, z uwzględnieniem obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO.

W ramach zajęć z geografii uczniowie zdobywają doświadczenia edukacyjne, które wspierają ich rozwój osobisty, psychiczny i społeczny oraz budują poczucie sprawczości. Doświadczenia edukacyjne mają charakter praktyczny, wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne i współpracę. Uczeń realizuje, indywidualnie lub w grupie, z pomocą nauczyciela w każdym roku szkolnym nauki geografii co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne dotyczące:

- 1) stosowania i oceniania przydatności technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych o środowisku geograficznym, w którego ramach uczeń przykładowo:
 - a) opracowuje plan wycieczki w swoim regionie, z charakterystyką walorów przyrodniczych i miejsc związanych z dziedzictwem kultury, oraz przygotowuje się do odgrywania roli przewodnika turystycznego podczas jego realizacji,
 - b) przygotowuje plan podróży zagranicznej, w której uwzględnia odwiedzenie obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO, oraz szacuje koszty jego realizacji,
 - b) przedstawia w formie prezentacji multimedialnej, filmu lub wystawy fotograficznej atrakcyjność małej ojczyzny jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej;
- 2) rozumienia i wyjaśniania zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku geograficznym, w którego ramach uczeń przykładowo:
 - a) przedstawia w formie plakatu lub prezentacji multimedialnej (ilustrowanych zdjęciami z dronów, zdjęciami lotniczymi lub satelitarnymi) wybrane zjawiska lub procesy zachodzące w środowisku geograficznym, charakterystyczne dla wybranego kraju, wraz z ich interpretacją,
 - b) przygotowuje i przeprowadza szkolną kampanię informacyjną lub działanie edukacyjne z zakresu wybranego geozagrożenia lub zagadnienia społeczno-gospodarczego,
 - c) przeprowadza wywiad z lokalnym przedsiębiorcą lub rolnikiem na temat jego działalności gospodarczej oraz wykazuje jej związek z warunkami środowiska geograficznego;

- 3) poszukiwania rozwiązań redukujących niepożądane skutki działalności człowieka w środowisku geograficznym, w którego ramach uczeń przykładowo:
 - a) przeprowadza analizę wpływu transformacji energetycznej w wybranym regionie na środowisko geograficzne,
 - b) sprawdza pochodzenie wybranych produktów oraz proponuje rozwiązania zmierzające do zmniejszenia obciążenia środowiska geograficznego ich produkcją i transportem;
- 4) wykorzystywania wiedzy i umiejętności geograficznych do rozwiązywania problemów z życia codziennego oraz analizy zjawisk zachodzących w otoczeniu, w którego ramach uczeń przykładowo:
 - a) przeprowadza ankietę na temat potrzeb wybranej grupy społecznej oraz proponuje działania w zakresie poprawy jakości życia możliwe do zrealizowania (np. w ramach budżetu obywatelskiego swojej miejscowości),
 - b) przedstawia prognozę wpływu zmiany klimatu na środowisko geograficzne wybranego obszaru na świecie oraz proponuje sposoby przystosowywania się jego społeczeństwa do życia w obliczu zmiany klimatu lub występowania klęsk żywiołowych.

Przykładowe formy pracy z uczniami stosowane podczas doświadczeń edukacyjnych: gra edukacyjna (terenowa, planszowa, komputerowa), prezentacja multimedialna, wystawa fotograficzna, plakat, ankietę, wywiad (przeprowadzany w terenie lub on-line), wydarzenie o charakterze edukacyjnym, konkurs, projekt ścieżki dydaktycznej lub trasy wycieczki, obserwacje i pomiary w terenie.

Doświadczenia edukacyjne wymagają pozyskania przez uczniów danych z różnych materiałów źródłowych lub zebrania ich podczas obserwacji w terenie, a następnie analizy, przetwarzania i wizualizacji danych, sformułowania wniosków i przedstawienia wyników w formie ustalonej z nauczycielem.

Warunki i sposób realizacji

Istotą edukacji geograficznej jest poznanie przez ucznia zróżnicowania środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego Polski oraz świata w celu rozumienia zjawisk i procesów w nich zachodzących, a także wyjaśniania ich przyczyn i skutków. Geografia powinna sprzyjać dostrzeganiu powiązań i zależności w różnych skalach przestrzennych. Takie relacyjne ujęcie pomaga w rozwijaniu myślenia przyczynowo-

-skutkowego i odkrywaniu współzależności, a tym samym rozwija umiejętności myślenia geograficznego – całościowego i syntetyzującego. W ten sposób geografia przyczynia się do przygotowania świadomych obywateli, gotowych do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym. Z uwagi na powyższe założenia zajęcia z geografii powinny kształtować myślenie geograficzne, charakteryzujące się wnikliwym analizowaniem danych, wartościowaniem oraz wyciąganiem wniosków prowadzącym do formułowania prognoz i ocen.

Kluczowym warunkiem dla optymalnego wykorzystania potencjału dydaktycznego układu problemowo-kompleksowego w geografii jest, aby na każdej lekcji nauczyciel dążył do:

- 1) prezentowania faktów i uogólnień w ujęciu przyczynowo-skutkowym, relacyjnym i przestrzennym;
- 2) akcentowania procesów i zjawisk dostrzegalnych i aktualnie występujących;
- 3) egzemplifikowania wybranych problemów przykładami budzącymi powszechne zainteresowanie społeczne w skali lokalnej, regionalnej i globalnej;
- 4) aktualizowania prezentowanej wiedzy, tj. poszukiwania i wykorzystania w pracy na lekcji najnowszych danych statystycznych, zebranych z wiarygodnych źródeł, oraz zwracania uczniom uwagi na sposób ich pozyskiwania.

Ważne jest autorskie podejście nauczycieli do realizacji celów geografii, wyrażające się nie tylko w doborze metod, form i środków do realizacji zajęć, ale i treści kształcenia. Dlatego zaproponowano wymagania do wyboru, z których w każdym dziale nauczyciel wybiera co najmniej jeden, zgodnie z predyspozycjami, zainteresowaniami, potrzebami edukacyjnymi danej klasy oraz warunkami lokalnego środowiska geograficznego, w którym funkcjonuje szkoła.

Charakter i zakres wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności determinuje konieczność indywidualnego i twórczego podejścia przez nauczyciela do doboru treści oraz korzystania ze zróżnicowanych metod i form pracy. Zaleca się stosowanie metod, które tworzą dogodne warunki do rozwijania u uczniów krytycznego myślenia i kreatywnego rozwiązywania problemów. Do przeprowadzenia zajęć warto wykorzystywać strategię kształcenia wyprzedzającego. Często praktykowaną formą organizacji zajęć powinna być praca w grupach. Sprzyja ona rozwijaniu kompetencji społecznych, zwłaszcza współpracy, dbania o innych, komunikacji, a także zapewnia uczniom poczucie sprawczości.

Niezbędnymi środkami dydaktycznymi na zajęciach z geografii są atlasy, mapy

ogólnogeograficzne i tematyczne w formie papierowej lub cyfrowej, zdjęcia lotnicze i satelitarne, rysunki, fotografie, wykresy, diagramy, dane statystyczne i tekstowe materiały źródłowe. Są one podstawowymi źródłami wiarygodnej i rzetelnej informacji geograficznej wykorzystywanymi zarówno w codziennym życiu, jak i w gospodarowaniu przestrzenią, koniecznymi do realizacji wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności w każdym dziale.

Do zrealizowania wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności konieczne jest umożliwienie przeprowadzenia części zajęć geografii w pracowni komputerowej – w nauczaniu geografii do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych istotne jest stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz geograficznych systemów informacyjnych (GIS).

Ze względu na specyfikę geografii konieczna jest realizacja części wymagań szczegółowych w terenie, zwłaszcza w najbliższym otoczeniu szkoły. Zajęcia powinny być poprzedzone przypomnieniem tych umiejętności, które uczniowie zdobyli w trakcie edukacji przyrodniczej. Do przeprowadzenia lekcji w terenie, za zgodą nauczyciela, jest wskazane korzystanie z odpowiednich aplikacji na urządzenia mobilne. Ponadto nauczyciele geografii, planując zajęcia terenowe, powinni korzystać z zasobów i oferty różnych instytucji edukacyjnych i kulturalnych (np. muzeów) oraz parków krajobrazowych i narodowych, uczelni, lokalnych punktów informacji turystycznej i urzędów statystycznych. W trakcie zajęć terenowych warto akcentować zagadnienia dotyczące stanu środowiska geograficznego.

Osiągnięcie celów ogólnych geografii wymaga zrealizowania doświadczeń edukacyjnych. Udział uczniów w podejmowaniu decyzji dotyczącej wyboru doświadczenia edukacyjnego kreuje warunki do doskonalenia przez uczniów umiejętności wyrażania własnych poglądów i ich argumentowania.